МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет економіки і підприємництва

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Допущено до захисту

“_____” _____ 2023 р

Зав. кафедри, д.е.н., доцент

_____ Прокопчук О.Т.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Виконав – студент 2 курсу, групи 21м-з-ф/а освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Медведенко Євгеній Сергійович

Науковий керівник – к.е.н.,
Пташник Світлана Андріївна

Умань – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП **6**

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ **10**

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ **23**

2.1. Сучасний стан та тенденції розвитку агропромислового комплексу України. **23**

2.2. Інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектора в умовах воєнного стану. **32**

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ **40**

ВИСНОВКИ **46**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **48**

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Важливою передумовою розвитку агропромислового комплексу України є проведення ефективної фінансової політики в даній сфері економіки, реалізація якої сьогодні наштовхується на низку проблем, які пов’язані із недостатністю фінансових ресурсів на державні заходи в агропромисловому секторі економіки, що призводить до нестабільності їх здійснення. Це ускладнює діяльність агропромислових підприємницьких структур, що негативно впливає на їхні кінцеві результати господарювання та на податкові платежі до Державного бюджету України. Цим актуалізується потреба в розробленні нових варіантів стратегії фінансової політики розвитку агропромислових галузей економіки, які б зумовили зростання обсягів випуску їхньої продукції та доходів державного бюджету. В суспільстві є розуміння того, що самодостатні громади та потужна система місцевого самоврядування - це основа відновлення, а відтак і сталого поступу України.

Реалізація завдань щодо забезпечення стійкого розвитку агропромислового виробництва має потребу в запровадженні вдосконалених інструментів фінансової політики розвитку цього сектору економіки, котрі б забезпечили достатній обсяг та раціональне використання бюджетних коштів на визначені державні заходи, а також їхню систематичність проведення шляхом врахування фінансово- господарських результатів діяльності суб’єктів господарювання, трансформації вільних грошових коштів компаній в інвестиції та їх результативне освоєння, здійснення державних закупівель сільськогосподарської продукції, оцінювання впливу факторів на фінансові показники функціонування агропромислових фірм. Це актуалізує необхідність поглиблення наявних теоретико-методологічних і науково-практичних засад щодо формування та реалізації фінансової політики розвитку агропромислової сфери економіки України.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у розвиток фінансової політики зробили такі відомі зарубіжні вчені, як А. Вагнер, М. Вебер, Ф. Еджуорт, Дж. М. Кейнс, А. Маршал, Дж. Мілль, А. Пігу, А. Сміт, Г. фон Шмоллер. У свою чергу питанням фінансової політики розвитку агропромислового комплексу займалися багато сучасних зарубіжних авторів, серед яких можна виділити: Л. Гантер (L. Gunter), Д. Голлін (D. Gollin), О.Кая (O. Kaya), І. Кая (I. Kaya), Р. Ленсінк (R. Lensink), О. Моррісі (O. Morrissey), П. Мослі (P. Mosley), С. Паренте (S. Parente), Р. Роджерсон (R. Rogerson), Д. Сквайрс (J. Squires), Д. Хадсон (D. Hudson). Суттєвий науковий внесок щодо дослідження фінансової політики розвитку агропромислового комплексу здійснили вітчизняні вчені: І. Абрамова, Д. Ванькович, О. Віленчук, П. Вітковський, О. Гривківська, Н. Давиденко, Н. Демчишак, Д. Дема, І. Дем'янюк, Л. Дорохова, Я. Дропа, І. Думанська, О. Зварич, А. Зеленський, М. Крупка, Н. Куровська, О. Лимар, Є. Майовець, Л. Недільська, О. Непочатенко, В. Онегіна, Ю. Пасічник, Б. Погріщук, О. Пристемський, В. Синчак, О. Стойко, Л. Сус, Ю. Сус, Н. Танклевська, Н. Трусова, С. Урба, Н. Фещенко, І. Шевчук та багато інших.

Сучасні економічні умови та проблемні аспекти реалізації фінансової політики розвитку агропромислового комплексу України зумовлюють необхідність удосконалення її теоретико-методологічних засад в частині поглиблення тлумачення, класифікації її інструментів, синтезу її теоретичних концепцій з сьогоднішніми тенденціями розвитку економіки; розроблення нових методичних підходів щодо аналізу впливу бюджетно-податкового регулювання на ефективність функціонування агропромислового сектору економіки; визначення пріоритетів державної фінансової підтримки виробництва сільськогосподарської продукції; прогнозування тенденцій розвитку агропромислових галузей економіки; формування концептуальних основ покращення управління фінансовими ресурсами державних підприємств в сільському господарстві; розроблення нової стратегії фінансової політики розвитку агропромислової сфери економіки. Цим обумовлюється важливість і

актуальність дисертаційної роботи, її мета і завдання, структура та логіка викладу матеріалу.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методологічних засад фінансової політики розвитку агропромислового комплексу та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності її формування та реалізації в сучасних економічних умовах.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі:

– розкрити сутність фінансової політики розвитку агропромислового комплексу;

– проаналізувати вплив складових державної підтримки агропромислової сфери економіки на фінансові показники діяльності її господарських структур;

– визначити пріоритети державного фінансування агропромислового комплексу;

– представити шляхи вдосконалення механізму фінансової політики розвитку агропромислового сектору економіки;

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації фінансової політики розвитку агропромислового комплексу України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та науково-практичні засади формування та реалізації фінансової політики розвитку агропромислового комплексу України.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження слугували фундаментальні положення світової економічної думки та наукові публікації зарубіжних і вітчизняних учених із проблем фінансової політики розвитку агропромислового комплексу України.

У роботі використано такі сучасні наукові методи: графічні і табличні методи (для наочного відображення фінансової політики розвитку агропромислової сфери економіки України).

Інформаційну базу дослідження склали: становлять законодавчі та нормативні акти; дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України; інформація монографічних і

періодичних видань; матеріали всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій; власні аналітичні розрахунки.

Практична значимість роботи полягає у висновках і пропозиціях автора, які допоможуть оптимізувати фінансову політику розвитку агропромислового комплексу України.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет, об’єкт, базу та методи дослідження. Основна частина присвячена дослідженню визначеної проблеми, аналізу стану об’єкту дослідження. У висновках сформульовано основні результати дипломної роботи, висунуто пропозиції щодо вирішення визначеної проблеми.

Обсяг дипломної роботи - 53 аркушів, у роботі 8 - таблиць, 7 - рисунки, 42 - використаних джерела.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Стійкий розвиток агропромислового комплексу неможливий без ефективної фінансової політики держави в цій сфері економіки, яка проявляється у формах, методах та інструментах формування та використання фінансових ресурсів на визначені державні заходи, які стимулюють зростання обсягів виробництва та реалізації продукції, фінансових результатів до оподаткування та чистого прибутку суб'єктів господарювання, сплати ними до державного бюджету податкових платежів, зокрема ПДВ і податку на прибуток. Так відбувається кругообіг фінансів між державою та агропромисловими підприємницькими структурами, який зумовлює економічний розвиток цього сектору економіки та забезпечення фінансової безпеки країни.

Необхідно визначити сутність поняття агропромисловий комплекс для об'єктивного висвітлення формування та реалізації фінансової політики його розвитку. У табл. 1.1 представлено варіанти тлумачення цього поняття.

Таблиця 1.1.

Варіанти визначення поняття агропромисловий комплекс

Автори	Розглядають агропромисловий комплекс
Я. А. Жаліло, О. В. Собкевич, В. М. Русан	як важливий сектор національної економіки, котрий об'єднує різні види економічної діяльності в процесі виробництва сільгосппродукції, продуктів харчування, а також доставці їх до кінцевого споживача
Н. О. Лисенко, Н. В. Білошкурська	як стратегічно важливу галузь народного господарства України, що поєднує увесь випуск сільгосппродукції (аграрні суб'єкти господарювання), її переробку (переробні компанії в агропромисловому комплексі) і агропромисловий сервіс

В. В. Небелас	сукупність виробничо-взаємопов'язаних структур з вирощування, зберігання, заготівлі, транспортування, переробки та продажу сільгосппродукції, а також обслуговуючих і допоміжних фірм та організацій
О. П. Атамас	як міжгалузеву територіально-виробничу одиницю, від рівня та збалансованості розвитку складових сфер котрої залежить забезпеченість потреб населення у продовольчій продукції, а також його добробут
І. Ю. Сиваченко, Д. З. Коров'яковский	як систему виробничо-економічних відносин сільського господарства з галузями промисловості та іншими сферами народного господарства, котрі його обслуговують, досягаючи рівня агропромислової інтеграції
С. В. Коляденко	як сукупність галузей та видів діяльності народного господарства, котрі на основі планомірного розподілу праці забезпечують випуск продуктів харчування та інших споживчих товарів аграрного походження, а також засобів виробництва та послуг для сільського виробництва і переробних галузей промисловості
М. Й. Хорунжий	як інтегровану органічну систему, частина всього народного господарства, котра базується на взаємодії відтворювального процесу в тих сферах і галузях, що мають пряме відношення до задоволення потреб суспільства у продовольчих та непродовольчих товарах, одержаних із сільгоспсировини

Джерело: побудовано автором на основі даних [1]

На нашу думку, найбільш вдале тлумачення поняття "агропромисловий комплекс" є як сукупність галузей економіки, які об'єднані в економічну підсистему, котра забезпечує матеріально-технічне забезпечення і обслуговування виробництва сільськогосподарської продукції, безпосередній її виробничий процес, а також її переробку та рух до кінцевого споживача. На відмінну від інших, дане визначення характеризує цю сферу господарювання як сукупність галузей економіки, що об'єднані в економічну підсистему та акцентує увагу на її ринковий характер, а також на особливостях забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та доставки покупцям.

Актуальне значення має визначення тотожності понять агропромислове виробництво, агропромислові галузі економіки, агропромислові підприємства, агропромисловий сектор економіки, агропромислова сфера економіки поняттю агропромисловий комплекс з точки зору господарської системи. Це дасть можливість проводити широкий аналіз формування та реалізації фінансової

політики розвитку даної сфери діяльності з метою розроблення напрямів підвищення ефективності її проведення.

Агропромислове виробництво можна сформулювати як випуск сільськогосподарської продукції, її промислова переробка і виготовлення з неї продовольчих і непродовольчих товарів. При цьому це виробництво вважається збірним поняттям, тому що може бути представлене як відокремлене сільгоспвиробництво і як окреме промислово-переробне виробництво, котре проводиться юридично-незалежними підприємницькими структурами, як інтегроване виробництво котре здійснюється агропромисловими формуваннями (суб'єктами господарської діяльності) в котрому переробне та аграрне виробництво поєднані у єдиному технологічному ланцюгу [2]. Агропромислове

виробництво об'єднує процес випуску сільгосппродукції її промислову переробку та доставку її до кінцевого споживача. Агропромисловий комплекс складається з підприємницьких структур, які здійснюють агропромислове виробництво. Тому, на нашу думку, агропромислове виробництво є тотожне поняттю агропромисловий комплекс.

Агропромислова галузь включає тваринну і рослинну продукцію, корми та насіння, захист рослин, добрива і сільськогосподарську техніку [3]. Галузь економіки є сукупністю організацій та підприємницьких структур, які характеризуються спільними ознаками в процесі виробничо-господарської діяльності [4]. Агропромисловий комплекс є ширшим поняттям, тому що містить сукупність галузей, які забезпечують процес сільськогосподарського виробництва, переробку сільгосппродукції та її постачання кінцевим споживачам. Відповідно до цього, поняття агропромислові галузі економіки є тотожне поняттю агропромисловий комплекс.

Агропромислові підприємства – це юридичні особи, в яких поєднується виробництво сільськогосподарської продукції з промисловою її переробкою, доробкою і зберіганням. Такі суб'єкти господарювання поєднують аграрні та промислові виробництва, які функціонують тільки в формі внутрішньогосподарських підрозділів, які не мають юридичної самостійності. В

агропромислових підприємницьких структурах наявний один орган управління з організації результативної діяльності таких підрозділів, спільний для усіх видів роботи баланс, єдиний план соціально-економічного розвитку, а також розрахунковий рахунок в банківській установі. Матеріальне стимулювання працівників переробних та сільськогосподарських виробництв перебуває в залежності від досягнутого рівня ефективності функціонування агропромислового виробництва в цілому [5]. Згідно з цим, поняття агропромислові підприємства є тотожне поняттю агропромисловий комплекс, тому що він складається з агропромислових галузей, в яких функціонують агропромислові компанії.

Сектор економіки це – сукупність кількох елементів національної економіки, яким притаманні деякі спільні галузеві, технологічні, організаційно-правові та інші характеристики. Це дає змогу виокремити елементи економічної системи та частини народного господарства [6]. Агропромисловий сектор економіки є частиною економічної системи, що об'єднує галузі економіки, які здійснюють випуск сільськогосподарської продукції, її промислову переробку та доставку кінцевому споживачу. Йому притаманні спільні технологічні характеристики, котрі проявляються у забезпеченні випуску продукції, її переробленню та постачання покупцям, а спільні галузеві риси полягають у тому, що сільське господарство забезпечує виробництво продукції, машинобудування – процес сільгоспвиробництва, харчова промисловість – переробку сільськогосподарської продукції. Виходячи з цього, поняття агропромисловий сектор економіки є ідентичним поняттю агропромисловий комплекс.

Сфера економіки є частиною економічної системи, яка включає одну або декілька галузей економіки, які виробляють один вид продукції чи кілька її видів з спільними технологічними характеристиками її випуску. Агропромислова сфера економіки є частиною галузей господарства держави, які забезпечують виробничий процес сільськогосподарської продукції, матеріально-технічне забезпечення та обслуговування її виробництва. Тому, на нашу думку, поняття

агропромислова сфера економіки є тотожним поняттю агропромисловий комплекс.

За своєю структурою та складом агропромисловий сектор економіки відрізняється від інших міжгалузевих комплексів та визначає соціально-економічний розвиток держави, рівень життя людей, продовольчу безпеку і забезпечення галузей промисловості сільськогосподарською сировиною. Для цієї сфери економіки основним засобом виробництва являється земля, на котрій вирощується сільгосппродукція і сировина для невиробничого та виробничого призначення. Головними завданнями, що стоять перед агропромисловими галузями економіки є підвищення величини виробництва сільгосппродукції, забезпечення держави продуктами харчування та сільгоспсировиною, об'єднання можливостей усіх галузей комплексу для отримання значних економічних показників та вихід на світовий ринок [7].

На рис. 1.1 представлено функціонально-галузеву структуру агропромислового комплексу (далі – АПК)

Рис. 1.1. Функціонально-галузева структура АПК

Джерело: побудовано автором на основі даних [7]

Фінансова політика розвитку агропромислового сектору економіки є цілеспрямованою діяльністю держави в даній сфері господарювання щодо формування, розподілу та використання грошових коштів для досягнення поставленої мети, якою є створення раціональної системи управління фінансами, що спрямована на забезпечення виконання тактичних і стратегічних завдань діяльності. Дана політика забезпечує побудову науково-обґрунтованих концепцій розвитку фінансів у вище наведеній сфері діяльності, визначення головних напрямів використання коштів на поточний період та на перспективу, забезпечення практичних дій, що направлені на досягнення поставленої цілі. Вона є складовою частиною економічної політики, у котрій визначаються головні напрямки економічного розвитку, включаючи АПК, а саме: загальний обсяг бюджетних коштів на даний сектор економіки, джерела утворення фінансових ресурсів та напрями їх використання; формування дієвої системи управління фінансами, відпрацювання досконалого механізму регулювання і стимулювання економічних процесів в агропромисловій сфері господарювання за допомогою фінансових інструментів. Значення фінансової політики для розвитку агропромислових галузей економіки проявляється в тому, що її правильний підбір стимулює збільшення обсягів виробництва, зумовлює раціональне розміщення продуктивних сил в цій сфері підприємництво; сприяє підвищенню зацікавленості регіонів в розвитку; зміцнює економічні зав’язки між суб’єктами господарювання; збільшує культурний та матеріальний рівень населення [8].

Для вірного вибору фінансової політики розвитку АПК необхідно проаналізувати економічні теорії, на основі яких вона базуватиметься. Це дасть можливість розробити стратегію її формування та реалізації в сучасних умовах економічного розвитку на основі особливостей функціонування фінансового механізму.

А. Сміт був жорстким противником централізації влади, котра існувала в аграрній економіці і вважав, що державний сектор повинен бути мінімальним. Складовою частиною класичної політекономії є фінансові концепції. Д. Рікардо і

А. Сміт розвинули фінансові положення попередніх вчених та заклали основи теорії державних фінансів, розкрили причини взаємозв'язку їхнього розвитку із економічною системою. Фінансові концепції цієї економічної теорії були тією домінантою, на основі яких вирішувалися головні проблеми первісного нагромадження капіталу та конкурентної ринкової економіки. На базі класичної фінансової концепції формувалися головні принципи фінансової політики цього історичного періоду. Класична економічна теорія зумовила переворот в головних концепціях економічної думки та обґрунтувала базові постулати, що потрібні для розвитку ринкової економіки. Основною сферою багатства народу було проголошено виробництво, а не обмін за меркантилістами. Виходячи з цього, предметом дослідження класичної економічної теорії є сфера випуску продукції та внутрішні соціально-економічні відносини. На думку Д. Рікардо, продуктом землі є все те, що виходить з її поверхні шляхом поєднання праці, капіталу та машин. Це розділено між трьома класами суспільства: власниками землі, капіталу чи грошей, що необхідні для її оброблення та робітниками, за допомогою яких відбувається її оброблення. Встановити закони, що керують таким розподілом, – основне завдання класичної економічної теорії. На думку А. Сміта, ця теорія необхідна державі, тому що виконує два завдання. Це забезпечення народу багатого доходу (засоби для існування), а державі – доходом, який достатній для задоволення суспільних потреб, які повинні бути мінімальними, тому що їх фінансування відбувається через податкові платежі, що має негативний вплив на розвиток випуску продукції [9, с. 112 – 114].

Погляди А Сміта пізніше поділяв науковець Дж. Мілль, згідно котрого кожна людина має віддати країні частину свого доходу в обмін на одержані суспільні блага, чим встановив чітку залежність між податковими надходженнями і державними видатками. Науковці М. Вебер, А. Вагнер, Г. фон Шмоллер сповідували ідеї економічного розвитку країни, котрий перебуває в прямій залежності від державних витрат. Зокрема А. Вагнер являється основоположником концепції фіскальної економіки, яка стверджує, що економічні функції держави та її втручання в економіку визначаються місцем та

часом і котра передбачає економічну діяльність, що повинна проводити держава для одержання і використання ресурсів чи фондів, які потрібні для надання суспільних послуг. Вчені А. Маршалл, Ф. Еджуорт, А. Пігу, які є представниками неокласичної кембриджської школи відстоювали погляди лібералізації економіки. Система ринкових відносин, на їхню думку, являлася найефективнішою формою господарювання, яка забезпечувала сприятливі умови для розвитку економічної діяльності і її здатність до саморегулювання та обмеження державного втручання є ключовими положеннями неокласичної концепції розвитку економіки. Погляди Дж. М. Кейнса передбачають активну дію уряду, що направлена на розширення сукупного попиту у період кризових спадів і його обмеження на стадії економічного піднесення. Основними інструментами такого регулювання було визначено бюджетну політику – податки і державні видатки, бюджетний дефіцит, а також інструменти грошово-кредитної політики [10, с. 40 – 46].

Вважаємо, що побудова ефективної фінансової політики розвитку АПК України має враховувати всі позитивні сторони класичної економічної теорії, концепції фіскальної економіки, неокласичної кембриджської школи та кейнсіанської школи, а також особливості функціонування агропромислових суб'єктів господарювання в сучасних економічних умовах. Такий підхід буде поєднувати саморегулювання економіки, її державне регулювання, а також отримання державою ресурсів для надання суспільних послуг. Це забезпечуватиме гнучкість економічної системи у вирішенні комплексних завдань щодо забезпечення сталого розвитку агропромислового сектору економіки.

Для визначення суті фінансової політики розвитку АПК потрібно спершу розглянути зміст самої фінансової політики. Це обумовлено тим, що фінансова політика розвитку агропромислової сфери економіки є складовою частиною загальнодержавної фінансової політики і тому її формулювання випливатиме із визначення фінансової політики держави загалом.

Фінансова політика є комплексом заходів котрі проводяться державою в межах її функцій і повноважень у фінансовій діяльності підприємств та фінансових інституцій, держави та громадян з метою вирішення певних завдань і досягнення визначених цілей [11]. Вона реалізується в економічній системі, яка на думку науковця Д. В. Ваньковича є такою, що має структуру, економічні інтереси і «диригента» чи політичний інститут. Як «чорний ящик», вона містить «входи» і «виходи»: перші виступають у вигляді «вимог», «потреб» і «підтримки», другі у формі «рішень» і «дій» [11, с. 135 – 136]. Л. А. Гордієнко зосереджує свою увагу на особливому значенні зовнішнього середовища, що значно впливає на економічну, соціальну та військову системи та залежно від впливу конкретних факторів створюються власні напрями розвитку, котрі відображаються в усіх елементах державної політики [62, с. 10]. Науковець Т. Д. Сіташ розглядає фінансову політику у вигляді сукупності заходів, котрі здійснює держава через фінансову систему. Таким чином, під фінансовою політикою автор розуміє діяльність держави із використання відносин фінансового характеру для досягнення поставлених нею цілей [14, с. 11].

І. П. Сидор характеризує фінансову політику як сукупність дій і заходів перерозподільного і розподільчого характеру, що реалізуються через фінансову систему стосовно організації та використання фінансових відносин згідно із засадами соціально-економічного розвитку суспільства з метою зростання валового внутрішнього продукту держави і збільшення добробуту її громадян [15, с. 46]. Це визначення фінансової політики характеризується сферою реалізації (фінансова система), метою (збільшення валового внутрішнього продукту і зростання благополуччя громадян), процесуальними особливостями (організація і використання фінансових відносин).

В. В. Малишко і А. О. Пучко визначають фінансову політику як сукупність цілеспрямованих заходів держави щодо формування та раціонального використання коштів, що містять у собі ресурси окремих її регіонів, секторів економіки, суб’єктів підприємництва і домогосподарств для утворення незмінного соціально-економічного розвитку на базі застосування монетарних та

фінансових важелів і створення відповідного інституційного середовища, що сприяють реалізації цієї політики [16, с. 42]. Це визначення містить такі компоненти: процесуальні особливості (формування та раціональне використання грошей, монетарних і фінансових важелів, утворення інституційного середовища) та мету реалізації (забезпечення умов для постійного соціально-економічного розвитку).

А. В. Зеленський фінансову політику розглядає як частину соціально-економічної політики держави щодо забезпечення збалансованого зростання обсягу фінансових ресурсів у всіх ланках фінансової системи держави [17, с. 23]. Дане визначення має ієрархічні особливості та складається із двох компонентів, які включають: сфера реалізації (частина соціально-економічної політики) та мету (забезпечення умов для збалансованого збільшення грошових ресурсів).

Автор Л. В. Малічевська наводить фінансову політику у вигляді цілісної системи економічних та соціальних елементів, якісна робота та взаємодія яких провокує розвиток суспільних та економічних відносин, покращення загального благополуччя шляхом зваженого перерозподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу держави [18, с. 167]. Визначення фінансової політики цього автора характеризується системністю (система економічних та соціальних елементів), метою (покращення загального благополуччя) та процесуальними особливостями (зважений перерозподіл ВВП та національного доходу).

Незважаючи на суттєві наукові досягнення в побудові поняття фінансова політика, існує потреба сформулювати таке її визначення, яке узагальнювало б значення фінансових заходів держави в агропромисловому секторі економіки. На нашу думку, найбільш вдалим визначенням поняття фінансової політики є її тлумачення як сукупності державних фінансових заходів в економіці з метою створення сприятливих умов для її розвитку шляхом формування та реалізації її стратегії, яка б забезпечила зростання виробництва продукції та доходів держави [19, с. 69 – 70]. Враховуючи це, фінансову політику розвитку АПК сформульовано як діяльність, що здійснюється урядом України в сільському, водному господарстві та мисливстві, галузях, які виробляють засоби

виробництва та обслуговують агропромисловий сектор економіки, галузях зі збереження, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції і передбачає заходи розподільчого та перерозподільного характеру з метою забезпечення сталого розвитку агропромислового виробництва. Ці визначення найповніше характеризують поняття фінансової політики і визначають основні стратегічні завдання, які вона має виконувати. Суб'єктом фінансової політки розвитку АПК України є держава, а об'єктом – сукупність фінансових відносин між державою та агропромисловими діловими одиницями. За допомогою цього існує можливість виявляти і запобігати фінансові процеси, які гальмують розвиток економіки, зокрема неефективне використання фінансових ресурсів на визначені державні заходи та надлишкове податкове навантаження.

Методи здійснення фінансової політики залежать від рівня розвитку економіки, національних традицій та інших факторів. В 1990 році в Україні було розроблено і прийнято Концепцію переходу до ринкової економіки, в якій представлено напрями фінансової стратегії уряду на перспективу, що пов'язано з потребою переходу до ринкової економіки. В даному документі було визначено головні завдання: здійснення приватизації та роздержавлення підприємств, проведення земельної реформи, демонополізація економіки, свобода підприємницької діяльності, реформування банківської та фінансово-бюджетної систем, нормалізація грошового обігу, створення ринкової інфраструктури (в. т. ч. фінансового), державне регулювання економіки ринковими методами, забезпечення соціального захисту населення, вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності, захист та оздоровлення екологічного середовища [20].

Створення ринку земель сільськогосподарського призначення є одним із завдань фінансової політики розвитку АПК України. Ринок землі виступає сукупністю суспільних відносин щодо набуття та відчуження земельних ділянок. Фактично за тривалий період незалежності України здійснюється земельна реформа, котра за часом є рекордною. В Україні діє мораторій (тимчасова заборона) на купівлю-продаж сільськогосподарських земель до першого липня

2021 року. З цього випливає те, що власники не мають змоги вільно розпоряджатися своєю землею, а єдиним способом передачі землі іншим особам є укладення контракту про оренду [21]. Згідно з даним мораторієм забороняється:

1) купівля-продаж чи інший спосіб відчуження земельних ділянок, котрі є у власності юридичних осіб та громадян для товарного виробництва в сільському господарстві, земельних ділянок, котрі виділені на місцевості власникам земельних часток, крім передання їх в спадщину, обміну земельної ділянки на іншу з однаковою нормативною грошовою оцінкою або різниця між нормативними грошовими оцінками, які становлять не вище 10 % та вилучення (викупу) земельних ділянок для суспільних потреб, окрім зміни цільового використання (призначення) земельних ділянок з метою передання їх інвесторам – учасникам угод про розподіл продукції для здійснення діяльності за такими договорами;

2) купівля-продаж сільськогосподарських земельних ділянок комунальної і державної власності, що перейшли до комунальної власності або передані до такої форми землеволодіння [22]. Формування ринку земель сільськогосподарського призначення зумовить зміну економічних відносин, що вплине на усі галузі агропромислового сектору економіки. Воно буде проявлятися в більш різкішому зростанні або спаданні виробництва продукції, її реалізації, фінансових результатів діяльності підприємницьких структур та податкових платежів до Державного бюджету України, зокрема ПДВ і податку на прибуток.

Ефективна фінансова політика розвитку агропромислової сфери економіки формується з врахуванням впливу багатьох факторів на діяльність суб’єктів господарювання і її результативність реалізації буде більшою у разі взяття до уваги значнішої кількості чинників, що впливають на роботу агропромислових галузей економіки. Важливо розкрити механізм формування та реалізації фінансової політики розвитку АПК, що дасть можливість відобразити особливості її здійснення в цій сфері господарювання і запропонувати напрями

підвищення її ефективності шляхом покращення важелів та інструментів її проведення.

РОЗДІЛ 2.
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

2.1. Сучасний стан та тенденції розвитку агропромислового комплексу України.

Починаючи з 2014 р. Україна стала більше освоювати європейський ринок, піддалася великій кількості реформ та втратила одного з найбільших торговельних партнерів, що призвело до переорієнтування зовнішньо торговельних потоків, зокрема в сільськогосподарському секторі [23]. Жорстка конкуренція на світових продовольчих ринках, сформована під впливом процесів глобалізації, спонукає до пошуку нових шляхів розвитку аграрної сфери для виробництва якісної та конкурентоспроможної продукції [24]. Сучасні глобалізаційні про- цеси вимагають нових підходів до організації виробництва в аграрній сфері, дають потужний поштовх для розвитку українських виробників сільськогосподарської продукції та можливість вийти на світові ринки продовольства [25].

Сільське господарство вже декілька років є основною галуззю української економіки, яка забезпечує понад 40% виручки від експорту. Україна вже є країною, яка забезпечує продовольчу безпеку світу, і подальше завдання – це тримати і надалі цей курс.

Сільське господарство не може створювати власну інфраструктуру (ні фізичну, ні інтелектуальну), що є дорогим, зокрема для сільських територій з їх територіальним масштабом. Недостатньо продумана державна аграрна політика без урахування регіональних та інституційних особливостей агропромислового комплексу призводить до зменшення виробництва, збитковості сільськогосподарських підприємств, а це призводить до соціальної напруги в суспільстві. Тому постійний аналіз стану, проблем та перспектив розвитку агропромислового комплексу для здійснення прогнозів та формування висновків є дуже важливим, адже для вдалого розвитку агропромислового комплексу та

національної економіки у цілому потрібно проаналізувати динаміку аграрної галузі, визначити проблеми та подальші перспективи її розвитку.

Україна довгий час залишалася аграрною країною, навіть в умовах індустріалізації сучасне сільське господарство залишається залежним від природних чинників із нестабільними врожаями. Технологічна революція у сільському господарстві призвела до створення великого ринку промислового виробництва та передачі капіталу не тільки із сільського господарства у промисловість, де норма прибутку була вищою, а й до міграції населення з сіл до міста.

Агропромисловий комплекс (далі – АПК) є важливою галуззю, сфера якої являє собою сукупність кількох взаємопов'язаних галузей промисловості, спрямованих на переробку сировини і випуск продукції сільгосппоходження: сировинні; переробні; ті, які забезпечують АПК сільськогосподарською технікою; ті, які забезпечують АПК добривами, отрутохімікатами та іншими ресурсами; транспортно-логістичні підприємства, які відповідають за постачання продукції (рис. 2.1).

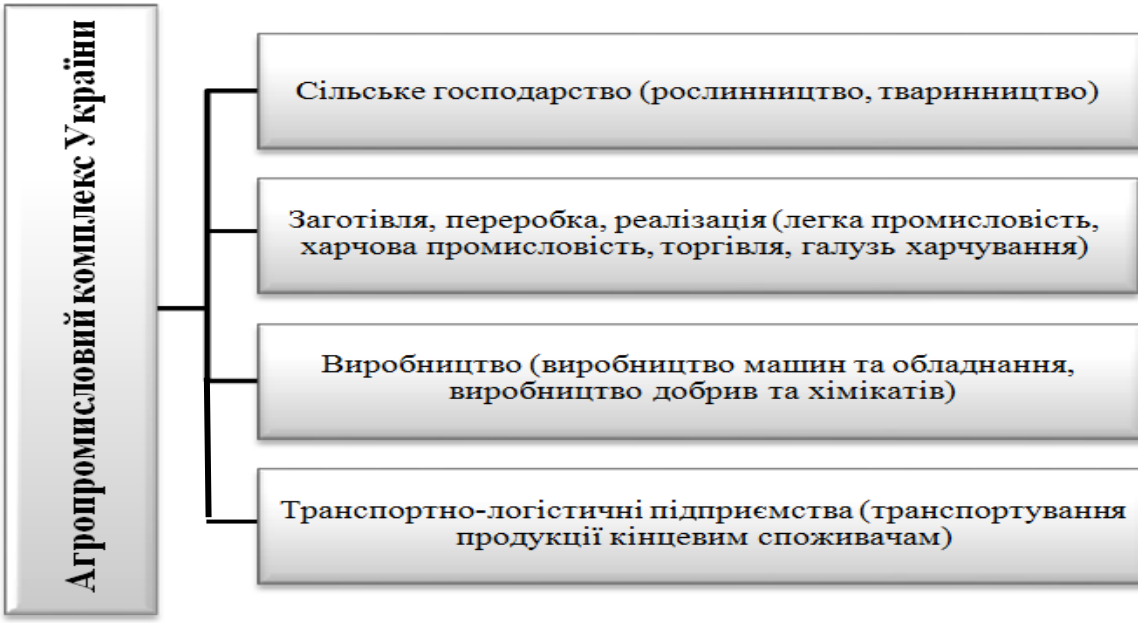

Рис. 2.1. Склад АПК України

Джерело: згруповано автором з використанням [26]

Агропромисловий комплекс України – це сукупність галузей національної економіки, що охоплює сільське, рибне господарство, харчову промисловість, їх

матеріально технічне та фінансове забезпечення [27]. Показники спеціалізації України у сфері АПК показують переваги продукції рослинництва (табл. 2.1 та 2.2). Усі дані дослідження наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Таблиця 2.1

Динаміка розвитку галузі рослинництва

Роки	Показник					
	культури зернові та зернобобові	буряк цукровий фабричний	соняшник	картопля	культури овочеві	культури плодові таягідні
Уточнена посівна площа сільськогосподарських культур, тис га						
2016	14801	331	5257	1348	467	239
2017	14739	237	5105	1291	446	235
2018	14401	292	6073	1312	447	224
2019	14624	316	6034	1323	445	226
2020	14839	276	6117	1319	439	228
2021	15318	222	5928	1309	452	225
2022	15392	220	6457	1325	464	219
Обсяг виробництва (валовий збір) сільськогосподарських культур, тис т						
2016	63859	15734	10134	23693	9638	1999
2017	60126	10331	11181	20839	9214	2153
2018	66088	14011	13627	21750	9415	2007
2019	61917	14882	12236	22208	9286	2048
2020	70057	13968	14165	22504	9440	2571
2021	75143	10205	15254	20269	9688	2119
2022	64933	9150	13110	20838	9653	2024
Урожайність сільськогосподарських культур, ц з 1 га зібраної площі						
2016	43,7	477	19,4	176	208	95,2
2017	41,1	436	21,6	161	206	104,5
2018	46,1	482	22,4	166	211	101,9
2019	42,5	475	20,2	168	208	103,1
2020	47,4	509	23,0	171	214	128,4
2021	49,1	461	25,6	155	214	108,1
2022	42,5	416	20,2	157	207	105,6

Джерело: згруповано автором з використанням [29]

Із таблиці 2.1 можна побачити, що з 2016 по 2022 р. площі збирання зернових і зернобобових, соняшнику зросли, а площі збирання цукрового буряку, плодових і ягідних, навпаки, зменшилася. Щодо площі збирання картоплі та овочевих культур, то вони майже не змінювалися за 2016–2022 рр.

Валовий збір зернових та овочевих культур в Україні за 2016–2022 рр. майже не змінився, хоча і збільшився, що не можна казати про валовий збір за цей період цукрового буряку, який зменшився з 15 734 тис т до 9 150 тис т, та картоплі, де відбулося зменшення з 23 693 тис т до 20 838 тис т. Флагманом у збільшенні валового збору залишається соняшник: збільшення з 10 134 тис т до 13 110 тис т. Водночас можна спостерігати падіння показників урожайності цукрового буряку з 477 ц до 416 ц з 1 га, картоплі – з 176 ц до 157 ц з 1 га. За всіма іншими культурами показники врожайності більш-менш були стабільними.

Від початку карантину в Україні запровадили жорсткі обмеження щодо експорту зернових, однак з огляду на те, що внутрішнє споживання зернових становить близько 30%, таке рішення є невигідним не лише для представників ринку, а й для держбюджету, бо аграрний експорт щороку приносить близько 40% усіх валютних надходжень у країну [27].

Таблиця 2.2

Динаміка розвитку галузі тваринництва на початок року

Роки	Кількість сільськогосподарських тварин на 1 січня, тис голів				
	велика рогата худоба		свині	вівці та кози	птиця, млн. голів
	усього	у т. ч. корови			
1	2	3	4	5	6
2015	4534,0	2508,8	7922,2	1735,2	230,3
2016	3884,0	2262,7	7350,7	1371,1	213,3
2017	3750,3	2166,6	7079,0	1325,3	204,0
2018	3682,3	2108,9	6669,1	1314,8	201,7
2019	3530,8	2017,8	6109,9	1309,3	204,8
2020	3332,9	1919,4	6025,3	1268,6	211,7
2021	3092,0	1788,5	5727,4	1204,5	220,5
2022	2874,0	1673,0	5876,2	1140,4	200,7

Джерело: згруповано автором з використанням [29]

Із таблиці 2 можна побачити, що з 2016 по 2022 р. відбулося різке падіння кількості сільськогосподарських тварин, а саме: ВРХ – з 4 534 тис голів до 2 874 тис голів; свиней – із 7 922,2 тис голів до 5 876,2 тис голів; овець та кіз – із 1 735,2 тис голів до 1 140,4 тис голів; птиці – з 230,3 млн голів до 200,7 млн голів. Виробництво основних видів продукції тваринництва за цей період, окрім м’яса

(у забійній масі), теж скоротилося за всіма показниками – і по молоку, і по яйцях. За обсягами виробництво молока досягло історичного мінімуму.

В умовах безгрошів'я та зменшення поголів'я спостерігається дуже низький середньорічний темп зростання виробництва за 10 років – 0,4%. Для порівняння: у рослинництві темп зростання становить 4,8%. До того ж темпи надходження капітальних інвестицій у сільському, лісовому та рибному господарстві зменшилися на 10%, окремо надходження у тваринництво зменшилися більше ніж на 10% [28].

Таблиця 2.3

Динаміка розвитку галузі тваринництва на початок року

Роки	Виробництво основних видів продукції тваринництва			
	м'ясо (у забійній масі), тис т	молоко, тис т	яйця, млн шт	вовна, т
7	8	9	10	11
2014	2359,6	11132,8	19587,3	2602
2015	2322,6	10615,4	16782,9	2270
2016	2323,6	10381,5	15100,4	2072
2017	2318,2	10280,5	15505,8	1967
2018	2354,9	10064,0	16132,0	1908
2019	2492,4	9663,2	16677,5	1734
2020	2477,5	9263,6	16167,2	1573

Джерело: згруповано автором з використанням [29]

Для розвитку і процвітання та конкурентоспроможності АПК України необхідно передусім відновити галузь тваринництва, яке відіграє важливу роль у підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем. Нині держави європейських країн, взаємодіючи з багатьма суб'єктами господарювання, розробляють досконалу державну політику з метою спрямування її на ефективне розв'язання утворюваних суспільних проблем, особливо тих із них, котрі стосуються галузі тваринництва й піддаються безпосередньому впливу приватних структур і громадян, що переслідують свої цілі та особисті інтереси стосовно виробництва конкурентоздатної тваринницької продукції [30].

За історію незалежності Україна неодноразово розробляла та вводила стратегії та плани розвитку тваринництва, проте більшість із них не досягла

своїх поставлених цілей через низку суб'єктивних та об'єктивних причин. Галузь потребує єдиної, системної та незмінної стратегії державної підтримки. Державі необхідно продовжувати вдосконалення механізму розподілу бюджетних коштів для надання дотацій тваринництву та стабільно здійснювати фінансування напрямів державної стратегічної політики. За час проведення активних державних заходів підтримки тваринництва з 2017 по 2022 р. не змінилося головне – за низької купівельної спроможності населення ціни на тваринницьку продукцію зростають, а поголів'я ВРХ та свиней продовжує щорічно скорочуватися, кожного року ставлячи рекорди з найнижчої кількості за історію незалежності України [31].

На нашу думку, головними проблемами занепаду галузі тваринництва є: незбалансованість розвитку агропромислового комплексу України, тобто за темпами розвитку тваринництво відстає від рослинництва; низький рівень товарного виробництва та низька інвестиційна привабливість; недостатній рівень споживання через безгрошів'я населення; відсутність фінансів та державної підтримки для втілення інновацій та новітніх технологій; відсутність інвестицій в основні та оборотні засоби, а також у племінні та генетичні ресурси; високий рівень затрат і праце місткості; тривалий цикл виробництва.

Відзначимо, що державна політика європейських країни має соціальне підґрунтя, де беруть участь численні організації з різним ступенем активності. Державна політика європейських країн розглядається як сукупність механізмів: соціальний механізм, соціальна діяльність, інституціональний процес. Отже, функції спрямовуються на розвиток суспільства, узгодження соціальних інтересів, управління здійсненням суспільних і виробничих процесів та встановлення оптимальних форм політико-державної діяльності [30].

Сьогодні в Україні не так багато галузей, які показують позитивний результат, але сільське господарство саме одна з них, окрім тваринництва. Проаналізувавши дані Держкомстату [29], ми виявили, що в структурі ВВП 2022 р. сільське господарство поступається лише переробній промисловості та займає

велику частку в експортних операціях нашої держави. Загалом аграрний сектор є одним з основних напрямів, що формують ВВП та валютний виторг.

Зовнішня торгівля характеризується динамічністю, і зараз в умовах глобалізації вона має ще більший вплив на світовий економічний розвиток. Від початку 2016 р. діє зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, що надає можливість стимулювати експорт та імпорт, збільшити обсяг надходження інвестицій та можливості надходження прибутку від реалізації товарів. Загалом нині наша країна має зону вільної торгівлі майже із 45 країнами, і зараз тривають перемовини з Туреччиною та іншими країнами [32; 33]. Товарну структуру зовнішньої торгівлі наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Товарна структура зовнішньої торгівлі

Назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт			Імпорт		
	тис дол. США	у % до попер. року	у % до заг. обсягу	тис дол. США	у % до попер. року	у % до заг. обсягу
2016 рік						
Усього	**53901689,1**	**86,5**	**100,0**	**54428716,9**	**71,8**	**100,0**
у тому числі						
Живі тварини; продуктитваринного походження	1014473,9	93,7	1,9	1124129,2	60,8	2,1
Продукти рослинного походження	8736139,2	98,7	16,2	2031639,6	77,9	3,7
Жири та олії тваринного аборослинного походження	3822031,8	109,3	7,1	301702,6	74,8	0,6
Готові харчові продукти	3096308,9	88,5	5,7	2601785,3	81,9	4,8
2022 рік						
Усього	**49191824,5**	**98,3**	**100,0**	**54336136,7**	**89,4**	**100,0**
у тому числі						
Живі тварини; продуктитваринного походження	1188164,7	93,0	2,4	1258069,2	117,4	2,3
Продукти рослинного походження	11883238,0	92,0	24,2	1989254,2	110,8	3,7
Жири та олії тваринного аборослинного походження	5746921,7	121,4	11,7	280378,5	110,7	0,5
Готові харчові продукти	3361028,2	104,4	6,8	2970635,4	113,5	5,5

Джерело: згруповано автором з використанням [29]

Із таблиці 2.4 можна побачити, що в 2022 р. в товарній структурі зовнішньої торгівлі продукти рослинного походження становили у відсотках до

загального експорту аж 24,2%, тоді як у 2018 р. – 16,2%, що говорить про збільшення експорту сировини з низькою доданою вартістю. В експорті сільськогосподарська продукція поступається лише недорогоцінним металам та виробам із них. Географічну структуру зовнішньої торгівлі товарами наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі товарами, млн дол. США

Роки	Усього	Країни СНД	Інші країни світу	Європа	Країни ЄС (28)	Азія	Африка	Америка	Австралія і Океанія
Експорт									
2016	**53901,7**	14882,3	39019,4	17122,1	17002,9	15350,9	5098,2	1372,2	23,5
2017	**38127,1**	7806,1	30321,0	13248,3	13015,2	12378,9	3803,3	785,6	13,6
2018	**36361,7**	6031,5	30330,2	13790,1	13496,3	11796,3	3865,1	735,2	18,3
2019	**43264,7**	6916,4	36348,3	17901,9	17533,4	12967,3	4047,7	1207,9	71,9
2020	**47335,0**	7025,2	40309,8	20606,0	20157,0	13754,1	4127,0	1620,0	48,6
2021	**50054,6**	–	–	26739,5	20750,7	16646,1	4971,5	1467,9	59,0
2022	**49191,8**	–	–	23736,1	18604,9	19699,0	4048,0	1548,9	67,1
Імпорт									
2016	**54428,7**	17276,9	37151,8	22383,0	21069,1	10848,3	679,9	3021,5	182,2
2017	**37516,4**	10485,5	27030,9	16665,3	15330,2	7235,8	601,7	2336,6	169,6
2018	**39249,8**	8565,4	30684,4	18470,2	17140,8	8920,5	553,9	2594,8	120,6
2019	**49607,2**	11477,9	38129,3	22922,4	20799,4	10679,4	719,0	3615,6	151,4
2020	**57187,6**	13209,1	43978,5	25370,8	23216,5	13617,3	757,9	4110,6	69,3
2021	**60800,2**	–	–	38001,9	25012,2	17394,5	819,2	4397,7	116,8
2022	**54336,1**	–	–	32811,9	23859,7	16390,0	810,3	4239,0	45,8

Джерело: згруповано автором з використанням [29]

Проаналізувавши таблицю 2.5, бачимо, що найбільшим імпортером продукції АПК з України є країни ЄС. Серед продукції, яка найбільше експортується у ці країни, можна виділити зернові культури та олії рослинного походження. Країнами ЄС, які найбільше імпортують українську аграрну продукцію, є Нідерланди, Іспанія та Німеччина.

Індія у 2020 р. була найбільшим імпортером продукції АПК з України, де сукупний обсяг експорту становив 1,85 млрд дол. США. Наступною країною, куди найбільше експортується українська аграрна продукція, є Єгипет. Найбільшими імпортерами пшениці з України у 2020 р. були: Єгипет (438,3 млн дол. США), Індонезія (327,8 млн дол. США), Бангладеш (308,8 млн дол. США), Індія (257,3 млн дол. США), Туніс (132,3 млн дол. США) та Філіппіни (102,9 млн

дол. США). Найбільшими імпортерами жита були такі країни, як Польща (1,1 млн дол. США), Іспанія (0,8 млн дол. США), Бангладеш (0,6 млн дол. США), Індонезія (0,5 млн дол. США) та Білорусь (0,4 млн дол. США). Ячмінь Україна найбільше експортує в Саудівську Аравію (295,2 млн дол. США), Китай (123,9 млн дол. США), Лівію (58,4 тис т), Туреччину (34,4 млн дол. США) та Ізраїль (27,1 млн дол. США). Примітним є те, що частка експорту ячменю до Саудівської Аравії становить 42% сукупного експорту ячменю США. Експортувати ячмінь до Китаю Україна почала лише у 2014 р. – 38,1 млн дол. США, темпи росту експорту ячменю до Китаю становлять 325% [1; 6].

Незважаючи на зростання обсягів торгівлі України з ЄС, частка торгівлі продукцією аграрного сектору з Україною в загальному зовнішньоторговельному обороті країн ЄС залишається вкрай незначною. Основними продуктами українського експорту залишаються зернові та олійні культури, а загальна вартість усіх імпортованих товарів у переважній більшості перевищує обсяги їх експорту. У цілому географічні й товарні структурні зрушення у зовнішній торгівлі України відображають переорієнтацію експорту та імпорту на більш розвинені ринки, що, з одного боку, розширює потенційні можливості у напрямі збільшення зовнішньоторговельного обороту, а з іншого – веде до підвищення рівня конкуренції, нових процедурних бар'єрів, високих вимог до якості [12]. Але також спостерігається ситуація, коли великі площі сільськогосподарських угідь не використовуються для виробництва продукції. Так, за даними [13], не використовувана площа сільськогосподарських угідь становить 1,4 млн га, близько 1 млн осіб не обробляють і не здають земельні ділянки в оренду. Як наслідок, не використовуються земельні частки (паї) загальною площею 4,8 млн га, що становить майже 16% від загальної площі таких земель.

Серед основних причин виділяють: 1) економічну – відмова від частини земель із метою оптимізації витрат; 2) інституційну – існування певних труднощів під час покупки або оренди землі, що належить державі. Непрозорість процедури купівлі-продажу землі запускає корупційні механізми [24].

2.2. Інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектора в умовах воєнного стану.

Для економіки України аграрний сектор є одним із пріоритетних та стратегічних напрямів розвитку через нарощення експортного потенціалу держави, тому питання подальшого сталого його розвитку є надзвичайно актуальними в контексті наявних проблем та викликів сьогодення, що негативно позначаються на діяльності підприємств галузі сільського господарства.

Агропромисловий комплекс є однією з ключових галузей економіки України, який забезпечує близько 9,3% ВВП (за 2020 р.) і 40,7% аграрного експорту спрямовується до Європи [34]. Агропромисловий комплекс України характеризується темпами зростання агропромислового виробництва (середнє значення за 2015–2022 рр становило 101,8%) та ефективною діяльністю підприємств АПК (середнє значення рентабельності всієї діяльності таких підприємств за аналізований період становить 16,8%) (рис. 2.3).

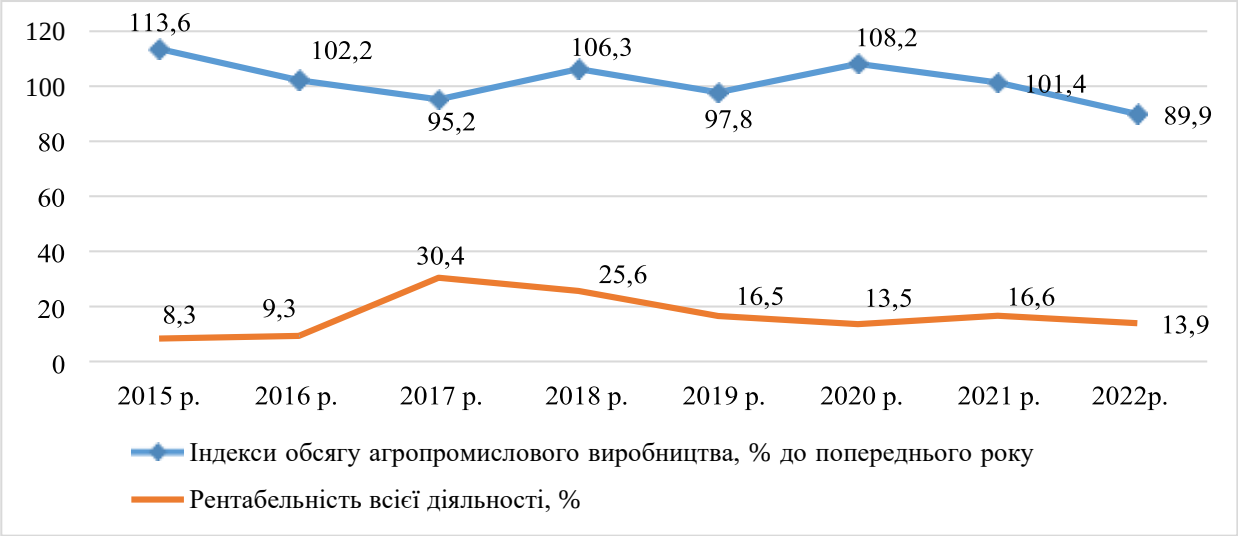

Рис. 1. Темпи зростання агропромислового виробництва та динаміка рентабельності підприємств АПК України у 2015–2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [37]

Нарощування обсягів виробництва продукції сільського господарства є індикатором інтересів аграрних підприємств, зокрема, «зростання виробництва сільськогосподарської продукції в Україні за 2021 рік становило 14,4% у порівнянні з попереднім роком» [35].

До повномасштабного вторгнення росії аграрний сектор України характеризувався позитивною динамікою розвитку, високим експортним потенціалом на світовому ринку, що сприяло вирішенню продовольчої безпеки на національному та світовому рівнях.

Зовнішньоторговельний обіг сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів за підсумками 2021 року збільшився на 24% у порівнянні з 2020 роком та досяг понад 35,4 млрд $, або 25,1% усього зовнішньо торговельного обігу товарами України. При цьому експортовано продукції аграрного сектору на суму 27,7 млрд $ (або 40,7% від загального експорту товарів з України), що на 25% більше, ніж у 2020 році. Найвагомішими частинами експорту продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції у 2021 році залишились зернові культури, олія, насіння олійних культур та макухи, тверді відходи від вилучення рослинних жирів і олій. Основними країнами, до яких постачалась українська агропродовольча продукція, були: Китай, питома вага якого становила 15,5% у структурі експорту сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів, Індія – 7,1%, Нідерланди – 6,4%, Єгипет – 5,8%, Туреччина – 5,3% [36].

Державне регулювання механізмів розвитку аграрного сектора економіки характеризується впливом фінансової політики держави як основи економічного зростання суспільства на їх структуру, важелі та інструменти, використовуючи які, держава визначає обсяг і структуру фінансових ресурсів, якими користуються аграрні підприємства, здійснюючи сільськогосподарську діяльність.

В умовах воєнного стану сільське господарство як специфічна галузь економіки України потерпає від нових викликів сьогодення (порушення логістики експорту сільськогосподарської продукції, блокування ринків збуту тощо) (рис. 2.4), що загострює питання продовольчої безпеки на національному та світовому рівні та вимагає зміни векторів аграрної політики, спрямованої на відродження села та сільських територій із системною фінансовою підтримкою всіх без винятку підприємств за умови справедливого конкурентного середовища

доступу до необхідних джерел ресурсів для здійснення сільськогосподарської діяльності.

В цілому галузь потребує національно адаптованих механізмів трансформації до ключових викликів сьогодення з метою формування перспективної моделі конкурентоспроможного аграрного сектора.

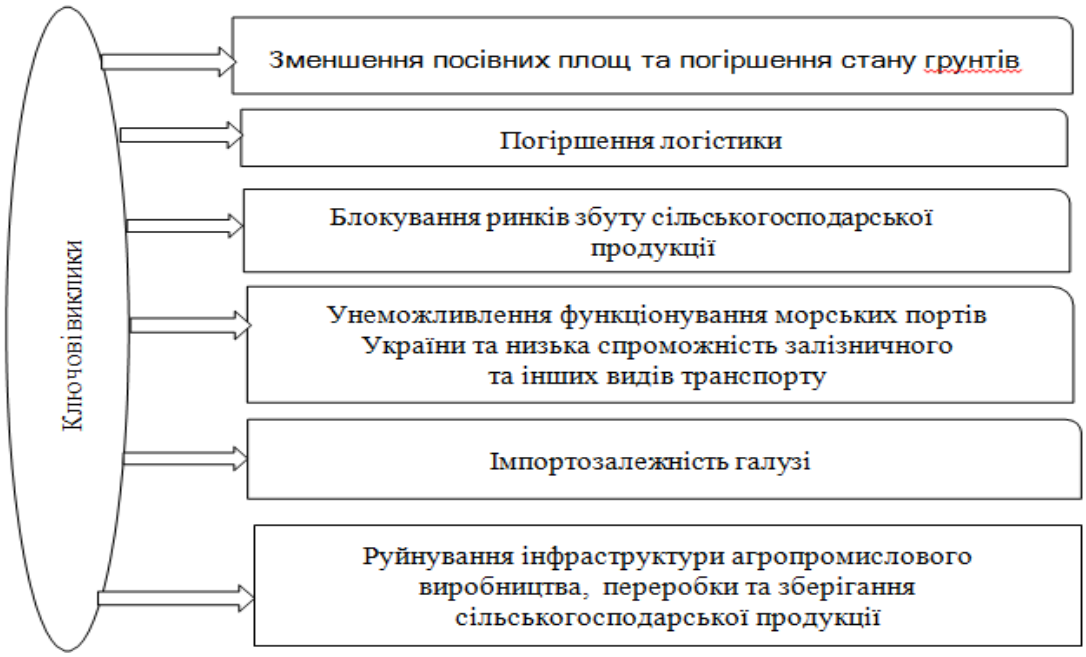

Рис. 2.4 Ключові виклики галузі сільського господарства в умовах воєнного стану

Джерело: сформовано автором

Розгорнута росією широкомасштабна війна проти України суттєво вплинула на економіку нашої країни, зокрема на її аграрний сектор. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, через війну площа земель під посіви 2022 року зменшилася на 3,5 млн га в зоні активних бойових дій. Військова агресія росії унеможливила функціонування морських портів України, через які здійснювалося близько 90% експорту сільськогосподарської продукції. За даними Міністерства, сьогодні залізничним транспортом перевозять до 20 тис. тонн зерна на день, раніше ж через морські порти проходило близько 150 тис. тонн [38].

За результатами «Огляду збитків від війни в сільському господарстві України», підготовленого Центром досліджень продовольства та

землекорстування KSE Institute спільно з Міністерством аграрної політики та продовольства України, загальні збитки через повномасштабну війну РФ в сільському господарстві сягнули 4,3 млрд. доларів. У структурі пошкоджень найбільші втрати фіксуються внаслідок знищення або часткового пошкодження сільськогосподарських угідь та незібраного врожаю – 2,135 млн дол. Загальна сума збитків внаслідок пошкодження або знищення сільськогосподарської техніки оцінюється у 926 млн. дол. США, зерносховищ – 272 млн дол. США. Оціночна вартість загиблих тварин складає понад 136 млн дол. США, багаторічних насаджень – 89 млн дол. США, втраченої виробленої продукції – 613 млн дол. США, інших факторів виробництва – 120 млн дол. США [39].

З метою запобігання негативним тенденціям в діяльності підприємств аграрного сектору економіки та для забезпечення продовольчої безпеки, з початку повномасштабного вторгнення росії державою було запроваджено заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки України (рис. 2.5).

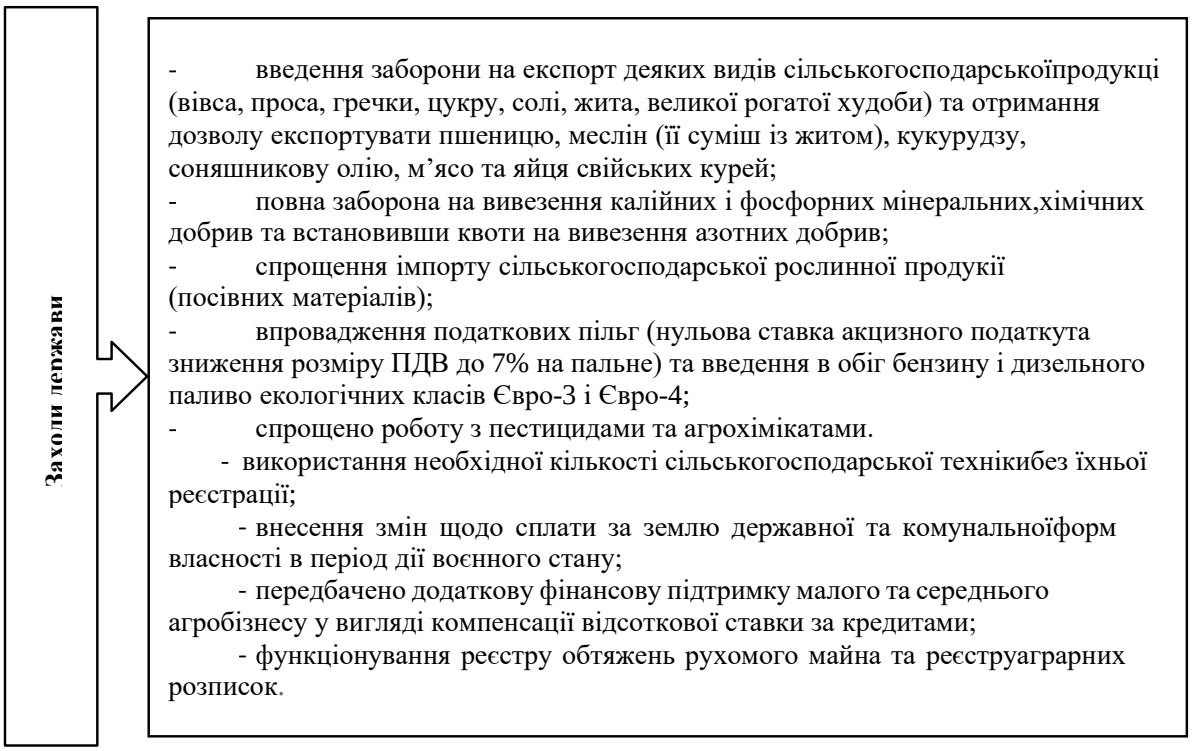

Рис. 2.5. Запроваджені державою заходи щодо сприяння продовольчій безпеціз умовах воєнного стану

Джерело: сформовано автором на основі [38]

Формування та використання фінансових інструментів та їх дієвість значною мірою визначаються специфічними особливостями галузі сільського господарства, а дія механізмів стимулювання розвитку підприємств аграрного сектора має бути спрямована на зростання їх фінансового потенціалу з метою вирішення нагальних питань у сфері агропромислового виробництва в період воєнного стану і на перспективу.

На нашу думку, найбільше сприяють фінансовому забезпеченню та регулюванню як основі зростання фінансового потенціалу аграрних підприємств механізм державної фінансової підтримки, механізм банківського кредитування.

Конкурентне середовище в аграрному секторі має вплив на доступ аграрних підприємств до фінансових інструментів серед яких чільне місце займають банківські кредити. Досі в аграрному секторі залишаються проблемними питання низької активності залучення кредитних ресурсів аграрними підприємствами, особливо це стосується дрібних товаровиробників, частка яких є значною в загальній кількості підприємств галузі, що і посилює необхідність надання фінансової підтримки саме таким підприємствам, які показали в умовах воєнного стану гнучкість та спроможність забезпечення продовольчих потреб споживачів, перш за все, на внутрішньому ринку на відміну від великотоварних із розірванням їх логістичних ланцюгів.

Аналізуючи обсяги банківського кредитування аграрних підприємств до повномашабного вторгнення росії, слід відмітити, низьку питому вагу наданих кредитів підприємствам галузі в загальному обсязі кредитів наданих суб’єктам господарювання – на рівні 7,2% (середнє значення), причому така тенденція є практично незмінною впродовж останніх 8 років (рис. 2.6).

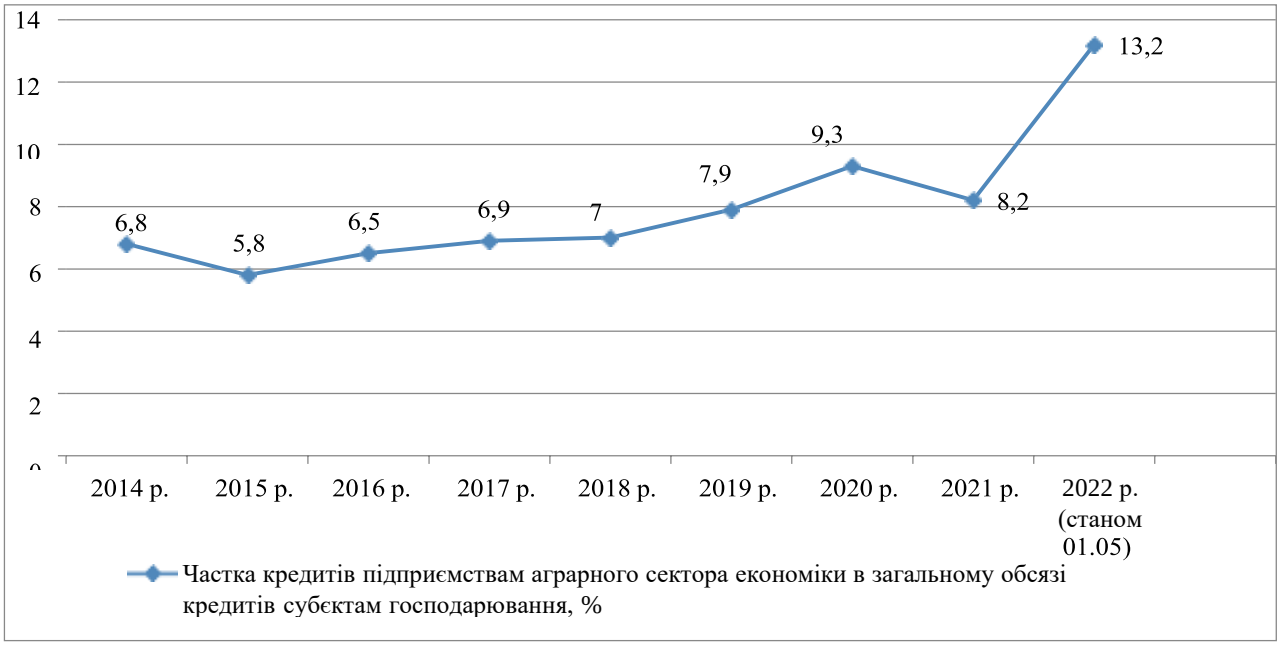

Рис. 2.6. Динаміка кредитів підприємствам аграрного сектора економіки

Джерело: побудовано автором на основі [36]

Як засвідчують дані рисунку 2.6 в 2022 р. (станом на початок травня 2022 року) спостерігається зростання частки кредитів підприємствам сільського, лісового та рибного господарств на рівні 13,2% від загального обсягу наданих банківською системою суб'єктам господарювання. Лідерами за обсягами кредитування аграрних підприємств були Київ та Київська область – 28,4% (28,1 млрд грн), на Харківську область припадало 9,5% (9,5 млрд грн), на Дніпропетровську – 7,6% (7,5 млрд грн) та на Одеську – 6,6% (6,5 млрд грн) відповідно. Кредитний портфель аграріїв за рік виріс у 1,5 раза.

Що стосується структури кредитування підприємств галузі сільського господарства, то в основному це короткострокові (до 1 року), частка яких становить 49% (станом на 1 жовтня 2020 р.) і середньострокові (від 1 до 5 років) кредити з часткою 46% відповідно. Крім того, в структурі короткострокових і середньострокових кредитів близько 70% припадає на кредити в національній валюті. Довгострокові кредити розподілені більш рівномірно – 52% в національній валюті та 48% – в іноземній валюті [40].

Держава сьогодні використовує фінансові інструменти та важелі для сприяння підприємницькій активності суб'єктам малого і середнього бізнесу (МСБ) через банківську систему. З метою сприяння агропромисловому

виробництву внесено зміни щодо умов кредитування аграріїв у рамках держпрограми

Отже, нині необхідно вживати заходів щодо нівелювання викликів негативного впливу на забезпечення продовольчої безпеки, перш за все, на національному рівні.

Забезпечити глобальну продовольчу безпеку можливо тільки за умови припинення війни розв'язаною агресивною РФ проти України та звільнення окупованих територій: гарантування світовими країнами безпеки та цілісності України; надання всесвітньої допомоги у розмінуванні та рекреації родючих земель деокупованих територій; надання пільгових кредитів аграріям на відновлення техніки та виробничих потужностей пошкоджених або знищених у результаті бойових дій; надання іноземними інвесторами пільгових кредитів для відновлення інфраструктури зберігання, транспортування та переробки продукції галузі рослинництва та тваринництва; впровадження новітніх передових технологій з вирощування та переробки сільськогосподарської продукції для просування її експорту з високою доданою вартістю, зокрема, у м'ясо-молочній галузі, продукції невеликих агропідприємств, виробників крафтової продукції та нішевих культур; модернізації логістичних маршрутів, а саме приведення ширини української залізничної колії до європейських стандартів із залученням іноземного капіталу [42].

Сучасний стан розвитку аграрного сектора економіки супроводжується низкою ключових викликів, що стримує розвиток підприємств галузі та ставить під сумнів можливості їх вирішення лише самими підприємствами. Специфіка аграрного сектора та існуючі проблеми, що ставлять під загрозу продовольчу безпеку, вимагають у цей складний час зміни векторів розвитку галузі сільського господарства, зокрема, через підтримку всіх без виключення підприємств аграрного сектора на основі добросовісної конкуренції в доступі до джерел фінансування агропромислового виробництва, підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності, за діяння дієвих інструментів зростання їх фінансового потенціалу.

Дослідження показало зміну наявної тенденції низької частки банківського кредитування підприємств аграрного сектора в сторону її зростання завдяки внесенню змін щодо умов кредитування аграріїв у рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» у період дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення/скасування. Позитивною тенденцією в сфері державної підтримки аграрного сектора є: суттєве спрощення банківськими установами умов отримання кредитів для аграріїв; можливості підприємств аграрного сектора отримувати допомогу, державні субсидії, цільові, субсидовані кредитні програми, позики і технічну допомогу від ЄС та інших міжнародних донорів, використовуючи онлайн-платформу Державного аграрного реєстру.

В умовах воєнного стану зростає роль держави щодо необхідності створення агропродовольчої системи з врахуванням викликів та спрямування векторів фінансової політики на фінансову підтримку галузі через вдосконалення існуючих фінансових інструментів, надання їм вагомості щодо впливу на результати діяльності підприємств пріоритетної галузі, що сприяє національній і світовій продовольчій безпеці.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Активізація діяльності агропромислової сфери економіки неможлива без фінансових ресурсів, які для неї як і для всієї економіки загалом являються кровоносними судинами, за допомогою котрих вона функціонує. Розвиток АПК залежить від ефективної роботи його суб'єктів господарювання, які потребують коштів для їхнього функціонування. Тому бюджетно-податкова підтримка є визначальним фактором ефективної діяльності агропромислових підприємницьких структур та суттєво впливає на перспективи розширення обсягів виробництва в умовах посилення глобалізації світової економіки, потребує значного вдосконалення.

Тобто можна констатувати той факт, що Україна на світовому ринку впевнено нарощує свої позиції щодо експорту сільськогосподарської продукції з низькою доданою вартістю (сировиною). Але зберегти такі результати та поліпшити їх, вийти у лідери в нових товарних сегментах вимагають максимально ефективного використання можливостей, які надає ринок прискореного технологічного розвитку.

Внутрішніми чинниками, які можуть вплинути на збільшення експорту сільськогосподарської продукції, є: продовження диверсифікації ринків збуту в бік зменшення експорту до країн СНГ та збільшення частки експорту до Азії та Європи; приведення стандартів виробництва продукції до європейських; спрямування коштів державної підтримки аграрного сектору на інвестиції, а не на пільги; розвиток інфраструктури АПК; реформування аграрної освіти в Україні; збільшення експорту продукції з доданою вартістю; спрощення умов виходу українських підприємств на зовнішній ринок; спрощення умов для іноземців для створення переробних підприємств на території України; боротьба з корупцією в АПК, збільшення рівня прозорості ведення аграрного бізнесу в Україні, спрощення податкової системи [14; 15]. Усі перехóвані заходи дадуть

змогу не лише підтримати АПК України, а й досягнути ґрунтовних зрушень, використавши величезний потенціал АПК.

Тенденції розвитку АПК України та завдання щодо подальшого його розвитку наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2. 6

Тенденції розвитку АПК України та завдання щодо подальшого його розвитку

Галузь	Тенденції	Завдання
АПК України	1. Низький рівень платоспроможного попиту та постійна тенденція зростання цін. 2. Специфічний механізм формування цін на продукцію та продукти її промислової переробки. 3. Ціновий диспаритет відносин між різними суб'єктами ринку. 4. Збільшення обсягів виробництва та пропозиції продукції з боку агровиробників суспільного сектору та скорочення обсягів виробництва з боку господарств населення. 5. Збільшення питомої ваги на ринку продукції великих агрохолдингів, тобто укрупнення вітчизняного агробізнесу. 6. Високий рівень конкуренції з боку імпортерів. 7. Недосконалий механізм державного регулювання ринку та обмежена фінансовими чинниками підтримка агровиробництва. 8. Тенденції нарощування обсягів імпорту продуктів харчування тваринницького походження. 9. Наявність значної кількості посередників ринку продукції тваринництва та продуктів її промислової переробки. 10. Зростання попиту на екологічно чисту, безпечну й низькокалорійну продукцію та продукти її промислової переробки. 11. Низький рівень кооперації та агропромислової інтеграції між ключовими суб'єктами ринку. 12. Посилення впливу світових тенденцій розвитку ринків продовольства на розвиток вітчизняного ринку.	1. Досягти високої продуктивності сільськогосподарського виробництва шляхом його модернізації та техніко-технологічного забезпечення. 2. Раціонально й ефективно використовувати виробничі та трудові ресурси. 3. Підвищити рівень життя сільського населення шляхом збільшення його доходів. 4. Сприяти створенню достатньої кількості продовольчих продуктів тваринного походження та стабілізувати ринкову інфраструктуру. 5. Забезпечити процес реалізації споживачам продукції за чітко сформованими й доступними цінами. 6. Мотивувати розвиток малого і середнього бізнесу. 7. Захист вітчизняного товаровиробника сільськогосподарської продукції і виробників, які виробляють продукцію з додатковою вартістю.

Із таблиці 2.6 можна побачити, що для розвитку АПК України вкрай необхідно виконати безліч завдань, які без держави виконати неможливо. Неможливо також не враховувати і той факт, що «світова тенденція сьогодні – це активний розвиток і впровадження передових агротехнологій як нового інструменту державної підтримки розвитку АПК. Зараз у світовій економіці розгортається нова технологічна хвиля, яка характеризуватиметься розвитком робототехніки, біотехнологій, нанотехнологій, систем штучного інтелекту. Посилюється актуальність гнучкої автоматизації виробництва, значно збільшуються обсяги використання відновлюваних джерел енергії, біотехнології стануть основою розвитку АПК. Усе це створює передумови для формування нової структури ринків засобів виробництва та продукції агропромислового комплексу» [23].

Дійсно, сьогодні основним трендом розвитку галузей АПК є ціфровізація, а ключовими елементами цифровізації АПК є: ціфровізація виробництва – це «розумна» техніка та роботизація сільськогосподарського обладнання (супутники і дрони, системи зрошення і теплиці, геоінформаційні системи тощо); цифрова база – для систем підтримки рішень в АПК (відцифровка карт, баз даних доступних через і т. ін); аналітика і BigData – аналітичні платформи по всіх вертикалях АПК (прогнозування врожайності, прогнозування кліматичних ризиків і т. ін.); цифровізація продажу – можливість прослідковувати продукцію від «фермера до столу» на основі блокчейн, технології Інтернет-торгівлі (електронна комерція, цифровий маркетинг) для реалізації сільськогосподарської продукції. Цифрове обладнання, датчики дають змогу сільгоспвиробнику збирати величезну кількість даних про своє господарство, проводити глибо- ку аналітику, що дає змогу приймати рішення, розглядаючи цілісно складний комплекс різних виробничих процесів.

У найближчому майбутньому ринково значущими стануть технології агроробототехніки, 3D-друку продуктів харчування, BigData, Ін- тернету речей, блокчейн, штучного інтелекту, упровадження у виробництво принципів «Індустрії 4.0». «Індустрія 4.0» – це нові технології, нові підходи до виробництва і споживання, яка будується на зборі даних, їх обробці та використанні для вчинення дій і операцій незалежно від людини [16].

Потрібно зауважити, що «…зараз інновації в АПК переживають вибухове зростання, й у середньостроковій перспективі саме вони визначатимуть нових лідерів агроринку. За останні роки більше ніж у 10 разів зріс обсяг інновацій у стартапах, що спеціалізуються на нових агротехнологіях. Використання системного, продуманого державного підходу для впровадження нового покоління цифрових та фінансових технологій у сільське господарство повинно стати важливим і перспективним складником стратегії розвитку АПК України» [23].

Таким чином, цифрове («розумне») сільське господарство – це господарство, яке використовує цифрові технології на всіх етапах виробництва сільськогосподарської продукції та управління агропромисловим комплексом:

моніторинг стану земель і посівів, аналіз наростання біомаси сільськогосподарських культур, прогнозування врожайності, реалізація сільськогосподарської продукції. Тобто перед українською економікою гостро стоїть завдання пошуку нових джерел росту, одним з яких повинен стати високотехнологічний та глобально-конкурентний агропромисловий комплекс. Просування у цьому напрямі вимагає вдосконалення науково-технічної політики в АПК, підвищення якості методичного, інформаційного та експертно-аналітичного забезпечення відповідних управлінських рішень. Для досягнення цієї мети необхідно збільшити масштаби фінансування аграрної освіти та аграрної науки, яке сьогодні є на недостатньо високому рівні.

На нашу думку, сьогоденна, вкрай важлива політика держави України повинна бути спрямована на відроджувальні процеси в АПК для сприяння виявленню відмінних рис економічного й соціального розвитку країни та її регіонів за моделлю «Спільна агропромислова політика» (далі – САП) за підтримки держави, тобто державного партнерства (далі – ДП). Для цього нами пропонується механізм розвитку АПК України за моделлю САП за підтримки ДП (рис. 2.2).

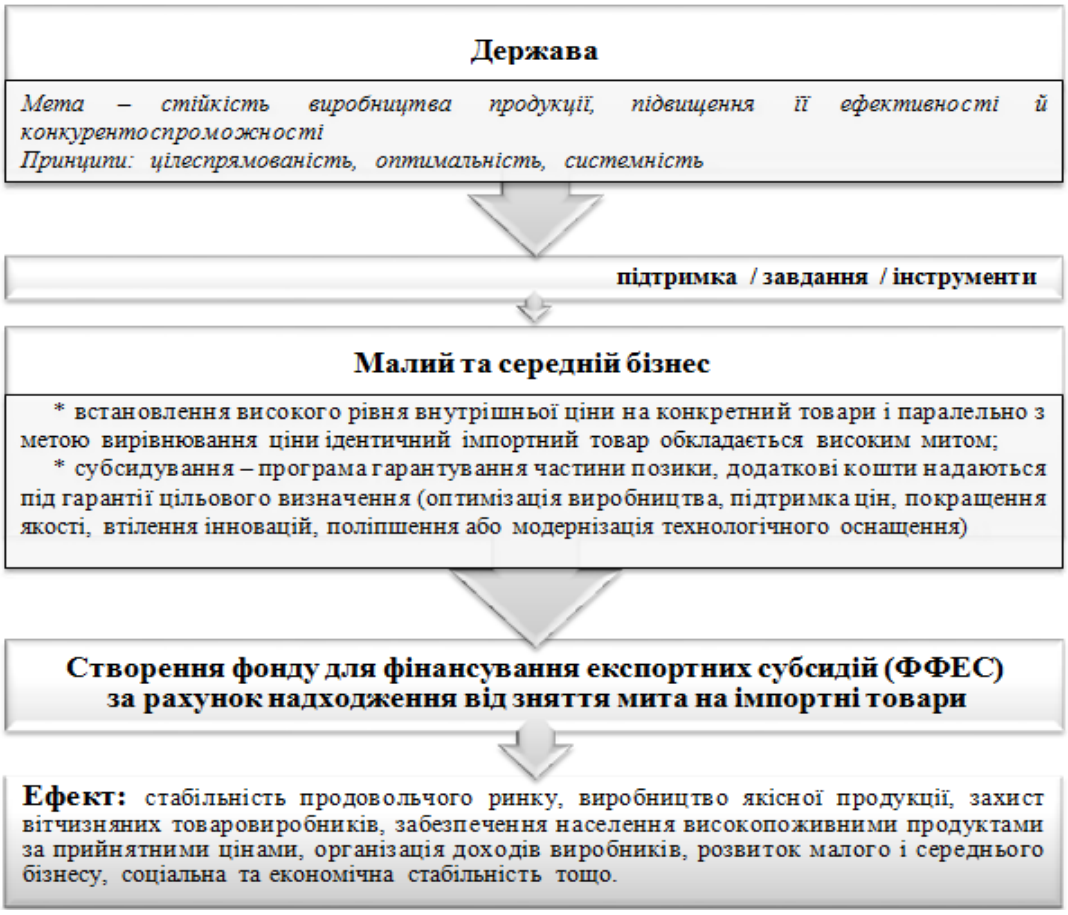

Рис. 2. Механізм розвитку АПК України

Джерело: згруповано автором

В основу запропонованого механізму покладено інтеграційний напрям самостійного розвитку регіонів (переваги та економічний потенціал), що особливо актуально у період закінчення реформи «децентралізації». Нині держава бере участь у фінансуванні інвестиційних та інноваційних проєктів із метою підвищення конкурентоспроможності регіонів на внутрішньому й зовнішньому ринках. Попри це основні інструменти політики забезпечують вирівнювання доходів і витрат регіонів та надання їм дотацій для ефективного розвитку АПК України. Тобто основне завдання держави України полягає у соціально-ринковому підході до інтенсивного розвитку АПК, а саме – підвищена роль держави в стимулюванні інноваційного розвитку галузі через надання пільг, дотацій, субсидій із наданням одночасної уваги програмам розвитку сільських територій, досягнення оптимального співвідношення різних підгалузей, виробничої спеціалізації.

Можна зробити висновок, що важливою умовою інтенсивного розвитку АПК України є дієвість і ефективність державної підтримки задля забезпечення прибутковості та зниження рівня збитковості галузі.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналіз розвитку галузі рослинництва з 2016 по 2022 р. показав, що після початку карантину в Україні запровадили жорсткі обмеження, що було невигідним не лише для представників ринку, а й для держбюджету, бо аграрний експорт щороку приносить близько 40% усіх валютних надходжень у країну

Аналіз розвитку галузі тваринництва показав, що з 2016 по 2022 р. відбулося різке падіння кількості сільськогосподарських тварин, виробництво основних видів продукції, окрім м’яса (у забійній масі), теж скоротилося по всіх показниках – і по молоку, і по яйцям. За обсягами виробництво молока досягло історичного мінімуму. В умовах безгрошів’я та зменшення поголів’я спостерігається дуже низький середньорічний темп зростання виробництва – за 10 років на 0,4%. Головними проблемами занепаду галузі тваринництва є: незбалансованість розвитку агропромислового комплексу України, тобто за

темпами розвитку тваринництво відстає від рослинництва; низький рівень товарного виробництва та низька інвестиційна привабливість; недостатній рівень споживання через безгрошів'я населення; відсутність фінансів та державної підтримки для втілення інновацій та новітніх технологій; відсутність інвестицій в основні та оборотні засоби, а також у племінні та генетичні ресурси; високий рівень затрат і працемісткості; тривалий цикл виробництва.

Зовнішня торгівля характеризується динамічністю, і зараз в умовах глобалізації вона має ще більший вплив на світовий економічний розвиток. Із початку 2016 р. діє зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, що надає можливість стимулювати експорт та імпорт, збільшити обсяг надходження інвестицій та можливості надходження прибутку від реалізації товарів. Загалом нині наша країна має зону вільної торгівлі майже із 45 країнами, і зараз тривають перемовини з Туреччиною та іншими країнами. Можна констатувати той факт, що Україна на світовому ринку впевнено нарощує свої позиції щодо експорту сільськогосподарської продукції з низькою доданою вартістю (сировиною). Але зберегти такі результати та поліпшити їх, вийти у лідери в нових товарних сегментах можна, лише максимально ефективного використовуючи можливості, які надає ринок прискореного технологічного розвитку.

В основу запропонованого механізму покладено інтеграційний напрям самостійного розвитку регіонів (переваги та економічний потенціал), що особливо актуально у період закінчення реформи «децентралізації». Як результат – це стабільність продовольчого ринку, виробництво якісної продукції, захист вітчизняних товаровиробників, забезпечення населення високопоживними продуктами за прийнятними цінами, організація доходів виробників, розвиток малого і середнього бізнесу, соціальна та економічна стабільність тощо.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати такі висновки і пропозиції :

1. 1. 1. Уточнено сутність поняття “агропромисловий комплекс” як сукупність галузей економіки, які об’єднані в економічну підсистему, котра забезпечує матеріально-технічне забезпечення і обслуговування виробництва сільськогосподарської продукції, безпосередній її виробничий процес, а також її переробку та рух до кінцевого споживача та “розвиток агропромислового комплексу” як сукупність якісних змін, які формують його новий стан, який сприяє економічному зростанню, що проявляється в підвищенні виробництва агропромислової продукції, сплаті податкових платежів до Державного бюджету України та внесків до інших централізованих фондів грошових ресурсів держави, що дало змогу закласти основи дослідження цієї сфери економіки України.

2. В умовах воєнного стану зростає роль дер- жави щодо необхідності створення агропро- довольчої системи з врахуванням викликів та спрямування векторів фінансової політики на фінансову підтримку галузі через вдоско- налення існуючих фінансових інструментів, надання їм вагомості щодо впливу на резуль- тати діяльності підприємств пріоритетної галузі, що сприяє національній і світовій про- довольчій безпеці.

3. Аналіз розвитку галузі рослинництва з 2014 по 2020 р. показав, що після початку карантину в Україні запровадили жорсткі обмеження, що було невигідним не лише для представників ринку, а й для держбюджету, бо аграрний експорт щороку приносить близько 40% усіх валютних надходжень у країну. Аналіз розвитку галузі тваринництва показав, що з 2014 по 2020 р. відбулося різке падіння кількості сільськогосподарських тварин, виробництво основних видів продукції, окрім м’яса (у забійній масі), теж скоротилося по всіх показниках – і по молоку, і по яйцям. За обсягами виробництво молока досягло історичного мінімуму. В умовах безгрошів’я та зменшення поголів’я спостерігається дуже низький середньорічний темп зростання виробництва – за

10 років на 0,4%. Головними проблемами занепаду галузі тваринництва є: незбалансованість розвитку агропромислового комплексу України, тобто за темпами розвитку тваринництво відстає від рослинництва; низький рівень товарного виробництва та низька інвестиційна привабливість; недостатній рівень споживання через безгрошів'я населення; відсутність фінансів та державної підтримки для втілення інновацій та новітніх технологій; відсутність інвестицій в основні та оборотні засоби, а також у племінні та генетичні ресурси; високий рівень затрат і працемісткості; тривалий цикл виробництва.

4. Зовнішня торгівля характеризується динамічністю, і зараз в умовах глобалізації вона має ще більший вплив на світовий економічний розвиток. Із початку 2016 р. діє зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, що надає можливість стимулювати експорт та імпорт, збільшити обсяг надходження інвестицій та можливості надходження прибутку від реалізації товарів. Загалом нині наша країна має зону вільної торгівлі майже із 45 країнами, і зараз тривають перемовини з Туреччиною та іншими країнами. Можна констатувати той факт, що Україна на світовому ринку впевнено нарощує свої позиції щодо експорту сільськогосподарської продукції з низькою доданою вартістю (сировиною). Але зберегти такі результати та поліпшити їх, вийти у лідери в нових товарних сегментах можна, лише максимально ефективного використовуючи можливості, які надає ринок прискореного технологічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дергалюк М. О. Підходи до визначення сутності поняття "агропромисловий комплекс". Економіка та держава. 2018. № 5. С. 34–37. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2018/10. (дата звернення: 23.1.2022).

2. Підприємства як основна ланка ринкової економіки, їх виробничі витрати і результати діяльності. Навчальні матеріали онлайн : веб-сайт. URL: https://pidru4niki.com/75392/agropromislovist/pidpriyemstva_osnovna_lanka_rinkovoyi_ekonomiki_virobnichi_vitrati_rezultati_diyalnosti (дата звернення: 25.1.2022).

3. Агропромислова галузь. Австрія : веб-сайт. URL: https://www.advantageaustria.org/ua/zentral/branchen/agrarwirtschaft/Uebersicht_Agrarwirtschaft.uk.html (дата звернення: 12.01.2022).

4. Галузь. Вікіпедія : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ (дата звернення: 20.05.2022).

5. Господарські агропромислові формування. Навчальні матеріали онлайн : веб-сайт. URL: https://pidru4niki.com/75557/agropromislovist/gospodarski_agropromislovi_formuvannya (дата звернення: 22.05.2022).

6. Сектор економіки. Вікіпедія : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1 (дата звернення: 21.11.2022).

7. Структура агропромислового комплексу і сутність аграрної політики держави у період становлення ринкових відносин. Букліб: веб-сайт. URL: https://buklib.net/books/28779/ (дата звернення: 17.04.2022).

8. Фінансова політика та інструменти її проведення. Навчальні матеріали онлайн: веб-сайт. URL: https://pidru4niki.com/15290527/finansi/finansova_politika_instrumenti_provedennya (дата звернення: 13.12.2022).

9. Україна в цифрах. Статистичний збірник. К.: Державна служба статистики України. 2020 .258 с. URL:

https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_ukr_zb.htm (дата звернення: 12.02.2022).

10. Возняк Г. В. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації: дис. … д-ра екон. наук:08.00.08. Київ, 2021. 575 с.

11. Сутність, складові і типи фінансової політики. Фінанси (Загальна теорія): веб-сайт. URL: https://buklib.net/books/31148/ (дата звернення: 12.12.2022).

12. Ванькович Д. В. Теоретико-методологічні засади та механізм реалізації фінансової політики в Україні: дис. д-ра екон. наук : 08.00.08. Львів, 2014. 457 с.

13. Гордієнко Л. А. Розвиток державної фінансової політики соціального спрямування : автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.00.08. Ірпінь, 2020. 36 с.

14. Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України : монографія / Т. Д. Сіташ та ін. ; за ред. В. Г. Дем'янишина. Тернопіль : ТНЕУ, 2022. 464 с.

15. Сидор І. Фінансова політика держави: теоретичні аспекти та практична реалізація в Україні. Світ фінансів. 2009. № 4(21). С. 44–53. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:a1h122f5wm4Jsf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/download/382/390+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 11.09.2023).

16. Структура агропромислового комплексу і сутність аграрної політики держави у період становлення ринкових відносин. Букліб: веб-сайт. URL: https://buklib.net/books/28779/ (дата звернення: 17.11.2022).

17. Зеленський А. В. Фінансове регулювання аграрного сектору економіки України: дис....канд.екон.наук: 08.00.08 / Київськ. нац. екон. ун-т. ім. Вадима Гетьмана. Київ, 2020. 224 с.

18. Малічевська Л. В. Фінансова політика як інструмент вирішення соціально-економічних проблем. Фінансова інфраструктура у забезпеченні сталого розвитку : збірник наукових матеріалів міжнар. наук.-практ.конф., 19 берез. 2019 р. Київ: КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, 2021. С. 167–168.

19. Галайко А. М. Державна фінансова політика в агропромисловому комплексі. Перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях. Науково-практична конференція (27-28 вересня 2019 р. м. Запоріжжя). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. С. 68–70.

20. Фінансова політика. Экономико-правовая библиотека. веб-сайт. URL:https://www.vuzlib.su/fin_K/1-6.htm (дата звернення: 08.12.2022).

21. Ринок землі в Україні: Вікіпедія. веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ринок_землі_в_Україні (дата звернення: 18.12.2022).

22. Зінчук Т. А. Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2014. Випуск 9. Частина 1. С. 109–112. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09/24.pdf (дата звернення: 16.08.2023).

23. Стратегія розвитку АПК України в умовах посилення міжна- родної конкуренції / Р. Хірівський та ін. Вісник Львівського національного аграрного університету. 2021. С. 184–191.

24. Чала В.С., Ротко А.О. Вплив економічної глобалізації на експортний потенціал агропромислового комплексу України. Економічний простір. 2020. № 163. С. 67–72.

25. Головачова О.С. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури аграрного ринку України. Бізнес Інформ. 2023. № 5. С. 178–183.

26. Лемешко Т. Б. Высокие технологии в АПК. URL: http://elib. timacad.ru/dl/full/r140.pdf/view (дата звернення: 18.09.2021).

27. Дригола К.В., Вертелецька О.М., Бойко В.В. Агропромис- ловий комплекс України в контексті виходу на міжнародний ринок. Економічний простір. 2019. № 146. С. 5–19.

28. Державний комітет статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 17.09.20223).

29. Стан галузей рослинництва та тваринництва у 2015–20221 роках. URL: https://agropolit.com/spetsproekty/736-stan- galuzi-roslinnitstva-ta-tvarinnitstva-2015-2020-roki (дата звернення: 17.09.2022).

30. Лаврук О.В. Особливості європейських моделей державної політики у розвитку тваринництва. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2020. Вип. 20. С. 45–50.

31. Лисенко Г.П. Пріоритетні напрями державної стратегічної політики розвитку тваринництва в Україні. Продовольчі ре- сурси. 2020. № 14. С. 277–288.

32. Стратегія як центральний елемент стратегічного менедж- менту / Р.І. Завадяк та ін. Науковий вісник Ужгородського університету. 2019. С. 154–158.

33. Содома Р.І., Агрес О.Г., Шматковська Т.В. Діджиталізація платіжних систем. Вісник Львівського національного аграр- ного університету. Економіка АПК. 2020. № 27. С. 75–82.

34. Бойко В. О. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. Економіка та суспільство. 2022. Випуск 41. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1552/1493

35. Аграрна незалежність – 30 років від старту. URL: https://agropolit.com/spetsproekty/901-agrarna- nezalejnist--30-rokiv-vid-startu-10-vvp-50-mlrd-grn-podatkiv-rinok-zemli-pivmilyona-robochih-mists (дата звернення: 13.10.2022).

36. Сільське господарство України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/09/zb_sg_20.pdf.

37. В Україні за 2021 рік значно зросло сільгоспвиробництво: які області потрапили у топ. URL: https://www.unian.ua/economics/agro/v-ukrajini-za-2021-rik-znachno-zroslo-silgospvirobnictvo-de-virobili-naybil- she-novini-11678404.html (дата звернення: 13.10.2022).

38. Міністерство аграрної політики і продовольства України: офіційний веб-сайт. URL: https://minagro.gov.ua (дата звернення: 19.10.2022).

39. Як працює аграрний бізнес в умовах війни https://zn.ua/ukr/ariculture/jak-pratsjuje-ahrarnij-biznes-v-umovakh-vijni.html.

40. Огляд збитків від війни в сільському господарстві України. URL: https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/ https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/06/Damages_report_issue1_ua-1.pdf (дата звернення: 15.10.2022).

41. У 2020 році українські аграрії взяли рекордний обсяг кредитів. URL: http://naas.gov.ua/newsall/newsukraine/?ELEMENT_ID=6482 (дата звернення: 08.10.2022).

42. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 274 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 19.11.2022).